

ŚWIĘTO WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH I DZIEŃ ZADUSZNY

/DNI, KTÓRE NAS ŁĄCZĄ: W RADOŚCI I ZADUMIE/

I. WPROWADZENIE

- A. Wszystkich Świętych – w [Kościołach łacińskich](#) uroczystość ku czci wszystkich chrześcijan, którzy osiągnęli stan [zbawienia](#) i przebywają w [niebie](#). W STAROŻYTNOŚCI w różnych dniach i w różnych kościołach obchodzono uroczystości związane z wszystkimi męczennikami chrześcijańskimi. W ŚREDNIOWIECZU święto zostało zaczerpnięte przez Rzym z bizantyjskiego zwyczaju wspominania męczenników i od 741 r. papież Grzegorz III ustalił dzień 1 listopada, który jest obchodzony do dnia dzisiejszego! Wcześniej w tym dniu obchodzili Anglosasi i Frankowie. Na jesieni hołd zmarłym oddawali również Germanowie i Cełtowie /u tych ostatnich rok kalendarzowy rozpoczynał się właśnie w listopadzie/.
- B. Dzień Zaduszny, właściwie Wspomnienie Wszystkich Wiernych Zmarłych – w [Kościołach łacińskich](#) obchód [liturgiczny](#) poświęcony zmarłym, przypadający corocznie na dzień 2 listopada, treściowo połączony z poprzedzającą go uroczystością [Wszystkich Świętych](#). Historia rozwoju jest podobna do dnia Wszystkich Świętych..., aż w 1311 r. wprowadzono do kościoła katolickiego. W Polsce „Zaduszki” datują się od XIV w. – wprowadził biskup wrocławski: Henryk z Wierzbna. Obok 3 mszy odprawianych w tym dniu, może być procesja /na cmentarz, dookoła kościoła lub w kościele/, a także tylko w Polsce – wypominki /od XVw./.

Nie ważne czy to są święta prze- czy też chrześcijańskie, ale jest pięknie, że podtrzymujemy tradycje i z taką wdzięcznością pamiętamy o tych co odeszli! Pamiętamy nie tylko o bliskich, ale o ich miejscach wiecznego spoczynku. Robimy porządki, układamy kwiaty i zapalamy świece, znicze, itd. Wierni modlą się... . Kiedyś na grobach, rozstajach dróg palono ogniska – „ogrzewano w ten sposób blaknące się dusze i chroniono przed złymi mocami”.

CIEKAWOSTKA: „Jeszcze w XIX wieku starano się w Polsce nie wychodzić z domu w noc zaduszkową. Nie udawano się w podróż, nie odwiedzano sąsiadów, ponieważ wierzono, że po opłotkach i na drogach straszą umarli. W niektórych regionach zamykano tej nocy karczmy, zakazane były muzyka i śpiewy. Nie zbliżano się zwłaszcza do kościoła, gdyż zmarli księża mieli odprawiać msze dla innych zmarłych. Tylko najbardziej pobożni i dobrzy ludzie mogli ponoć zobaczyć z ukrycia, jak o północy tłumy zmarłych podążają do kościoła. W wielu parafiach zostawiano na tę noc mszał na ołtarzu i otwarte drzwi świątyni”.

Z mieszanymi uczuciami w dniu 29.10.2016 r. oglądałem program w TV na temat: „eutanzji”. Każdy z uczestników miał inny pogląd, chociaż nawet niektórzy /większość/ nie znała definicji. Z faktu, że w naszych kołach większość jest już dojrzała, może kilka uwag w tym temacie.

- II. **EUTANAZJA („dobra śmierć”) – przyspieszenie śmierci chorego człowieka. W niektórych kodeksach karnych, w tym polskim eutanazję określa się jako rodzaj zabójstwa. Od połowy XX w. eutanazja jest omawiana w kontekście nauki [biotechnologii](#), [bioetyki](#), prawa, polityki i religii.**

Pojęcie „eutanazja”:

- DOBRA ŚMIERĆ / [V w. p.n.e.](#), w [komedii Kratinosa](#)/ lub
- ŁATWA ŚMIERĆ „euthanatos” - [/IV w. p.n.e.](#) użył poeta – [Menander](#)/.

W [średniowieczu](#) dominował typ eutanazji: [samobójczej](#) lub [zabójczej](#). Używano [mizerykordii](#) do skracania życia śmiertelnie rannym rycerzom, przeciwnikom, jak również przyjaciółom.

W czasach nowożytnych eutanazja była wprowadzona instytucjonalnie w [Trzeciej Rzeszy Niemieckiej](#). Eutanazją również mylnie bywała nazywana eksterminacja osób niepełnosprawnych przez [nazistów](#) podczas [II wojny światowej](#).

Na początku XX w. jest legalna w Holandii i Belgii, a także w Luksemburgu, Szwajcarii i w Niemczech /z różnymi odcieniami/.

W Polsce: „Eutanazja” czynna w polskim kodeksie karnym określona jest jako występująca zawsze pod wpływem współczucia dla cierpiącej osoby i na jej żądanie. Jest ona zabroniona.

Obowiązujące w Norwegii prawo dopuszcza aborcję do 12 tygodnia ciąży, do 18 też za zgodą specjalnej komisji, z przyczyn medycznych, prawnych lub eugenicznych, zaś po 18 też z przyczyn medycznych i eugenicznych. Kobieta może nawet usunąć jedno z dzieci np. u bliźniaków!!!

Wg doktryn religijnych największe religie t.j.:

- a/ **judaizm** /odrzuca wszelkie środki, które zmierzają do skrócenia ludzkiego życia/;
- b/ **chrześcijaństwo** /stanowczo odrzuca eutanazję bezpośrednią/. Taką postawę prezentuje kościół rzymsko-katolicki, prawosławnej i protestanckiej. Nieco odmienne jest podejście kościoła ewangelickiego w Europie /rezygnacja z uporczywej terapii/;
- c/ **Islam** /potępia samobójstwo i eutanazję/;
- d/ **buddyzm** /nie aprobuje eutanazji/;
- e/ Świadkowie Jehowy /odrzucają eutanazję/;
- f/ **hinduizm** „Eutanazja jest postrzegana jako śmierć z wyboru i aprobowana jako ucieczka od przywiązania do własnego „ja”, które cierpi (np. z powodu starości); daje możliwość uwolnienia się od niewygodnej formy życia i przejścia do następnego życia (reinkarnacja). Ci, którzy podejmują decyzję samobójczą, jak i ci, dokonują eutanazji, winni się uwolnić od złych zamierzeń, namiętności i egoizmu”.

Czytając, słuchając i myśląc o odejściu – chyba najlepiej jest odejść godnie z własną wolą ... lub z wiarą, którą wyznajemy!!!

- III. **WIELKIE POLSKIE NEKROPOLIE:**

Do największych polskich cmentarzy należy zaliczyć:

- **CMENTARZ ŁYCZAKOWSKI** – najstarsze nekropolia w Europie. Założony we Lwowie w 1790r.

- **POWĄZKI** – cmentarz w Warszawie – założony w 1801r.

- **CMENTARZ NA ROSSIE** w Wilnie – 1801 r.

- CMENTARZE: RAKOWIECKI w Krakowie i PERE-LACHAISE w Paryżu – 1803 r.

- **CMENTARZ OBRONCÓW LWOWA** /nazwa popularna: **CMENTARZ ORLĄT LWOWSKICH** /przy cmentarzu Łyczakowskim/ - 1919 – tutaj spoczywają obrońcy Lwowa, którzy zginęli w walce z Ukraińcami i bolszewikami w l. 1918-1920.

Na wszystkich tych CMENTARZACH spoczywają wielcy POLACY – pamiętajmy o NICH, nie tylko w swoich myślach... np. światełko pomocy dla ŁYCZAKOWA!!!, a nawet zapalone na naszych cmentarzach, w miejscach do tego celu wyznaczonych...

IV. CMENTARZE WROCŁAWIA

Tutaj na cmentarzach wrocławskich żegnamy i towarzyszymy w ostatniej drodze naszym krewnym, znajomym, przyjaciółom, przełożonym i podwładnym.

- CMENTARZ OSOBOWICKI – cmentarz komunalny, założony w [1867r.](#) jest największym cmentarzem naszego miasta. Na cmentarzu znajduje się ok. 40 grobów sprzed 1945, w tym najstarszy jest grób ze stellą z 1879 szachisty [Adolfa Anderssena](#). Ponadto, m.in.: na polu "D" jest kwatera żołnierzy poległych w latach [1914–1918](#), z żeliwnymi krzyżami [szeregowców](#) i [podoficerów](#) oraz kamiennymi [oficerów](#). Po prawej stronie głównej alei, prowadzącej do kaplicy pogrzebowej [1921](#), stoi symboliczny Krzyż [Katyński](#) – pomnik pomordowanych na wschodzie Polaków. Po zachodniej stronie alei na polach 24 i 42 znajduje się kwatera zasłużonych, na której spoczywają profesorowie, politycy, artyści, oficerowie. Na polu 119 na północny wschód od kaplicy jest kwatera [kombatantów](#) z pomnikiem w kształcie Krzyża Walecznych, między trzema kamiennymi kolumnami i napisami na tablicach: Trzy kolumny symbolizują: [Siły zbrojne](#), [Ruch Oporu](#), Martyrologię [obozów koncentracyjnych](#). Obok na polu 120 znajduje się kwatera bezimiennych ofiar stalinizmu, mieszcząca groby pomordowanych w więzieniach i straconych żołnierzy podziemia niepodległościowego oraz żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Pole "M" na północny zachód od kaplicy to kwatera muzułmanów, w której nagrobki oznaczone są symbolem półksiężyca.

Na Cmentarzu OSOBOWICKIM najczęściej żegnamy naszych Kolegów z Koła „Saper”. Podobnie jest na Cmentarzu GRABISZYŃSKIM.

- CMENTARZ GRABISZYŃSKI – jedna z największych [nekropolii](#) we [Wrocławiu](#). Początkowo był to cmentarz na którym chowano zmarłych z południowych parafii Wrocławia, ewangelickich: św. Elżbiety i św. Trójcy, katolickich: św. Karola Boromeusza i św. Elżbiety Węgierskiej oraz zakonników z klasztoru [Bonifratrów](#). Później stał się cmentarzem komunalnym - Kommunal Friedhof in Graebtschen. Został założony w roku 1868, w centralnej części cmentarza stała kaplica, wybudowana według projektu architekta [Zimmermanna](#) w stylu naśladowującym renesans włoski. Kaplica i cmentarz zostały zniszczone w czasie oblężenia Wrocławia. Po wojnie cmentarz nie był użytkowany i ulegał ciągłej dewastacji, decyzję o likwidacji cmentarza podjęto w latach 60. Po likwidacji cmentarza w jego miejscu utworzono park, dawny układ alei cmentarnych został zmieniony, jedynie w kilku miejscach znaleźć można fragmenty grobów i innych urządzeń cmentarnych.

Cmentarz Grabiszyński II został założony w [1881](#) r., jest jedyną częścią dawnego kompleksu cmentarnego, używaną do dziś. W [1882](#) r. wybudowano według projektu architekta Kesslera neoromańską kaplicę poświęconą pamięci Karoliny Gierth, kaplica ta używana jest dziś do odprawiania ceremonii żałobnych. Zdecydowana większość niemieckich nagrobków została zlikwidowana w latach 50. Oprócz pól grzebalnych, z grobami ziemnymi znajdują się także pola urnowe oraz kolumbarium, dwie kwatery zarezerwowane są dla zmarłych wyznania prawosławnego.

W kaplicy Karoliny GIERTH – żegnamy naszych Kolegów, Przyjaciół i Znajomych, a także członków Rodziny

Cmentarz Grabiszyński III powstał w [1916](#) r. po wschodniej stronie ulicy Grabiszyńskiej, na południowym skraju najstarszej części kompleksu cmentarnego. Centralny element cmentarza stanowiło wybudowane w [1926](#) r. według projektu [Konwiarza](#) krematorium. W [1927](#) r. w jednej z wolnych kwater

na południowym skraju nekropolii urządzono [Cmentarz Żołnierzy Włoskich](#), zmarłych w niewoli niemieckiej pod koniec I wojny światowej, który dziś, wraz z niewielką kwaterą grobów dziecięcych znajdującą się przy pętli tramwajowej, stanowi jedyny zachowany element dawnej nekropolii. Ta część cmentarza stanowi obecnie zasadniczą część [Parku Grabiszyńskiego](#).

- CMENTARZ ŚWIĘTEJ RODZINY – [cmentarz](#) rzymskokatolicki przy ul. Smętnej na [Sępolnie](#) we Wrocławiu. Cmentarz został założony w roku 1928, jako nekropolia ewangelickich parafii św. Marii Magdaleny, Gustawa Adolfa na [Sępolnie](#) oraz Marcina Lutra. Po wojnie przekazany katolickiej parafii św. Rodziny. Obecnie chowani są tu zmarli także z parafii [Biskupina](#) i [Dąbia](#).

Na cmentarzu znajduje się:

- pomnik [Orląt Lwowskich](#) według projektu Jana Sieka (odsłonięty w 1991),
- monument upamiętniający straconych w 1945 roku we Wrocławiu świętokrzyskich partyzantów [Armii Krajowej](#) z oddziałów „Szarego” i „Młota” według projektu Łucji Skomorowskiej-Wilimowskiej (odsłonięty w 1969),
- symboliczny grób błogosławionego męczennika [ks. Jerzego Popiełuszki](#), kapelana „[Solidarności](#)” (odsłonięty w 2004)

- CMENTARZA ŚWIĘTEGO WAWRZYŃCA - Cmentarz św. Wawrzyńca, na terenie dawnej osady [Rybaki](#). Został założony w 1866r. W [latach 70. XIX w.](#) cmentarz został ogrodzony, wybudowano także, od strony ulicy Bujwida, zachowaną do dzisiaj ceglana bramę wejściową z napisem St. Laurentius.

Po roku [1945](#) większość niemieckich nagrobków została zlikwidowana, na tych samych miejscach dokonywano pochówków powojennych mieszkańców Wrocławia. Aktualnie odbywają się tu jedynie pochówki zmarłych w grobach wcześniej wykupionych. W [latach 70.](#), w bezpośrednim sąsiedztwie cmentarza, wzniesiono nowoczesny kościół pw. św. Wawrzyńca autorstwa [Zenona Prętczyńskiego](#). Cmentarz do dziś należy do parafii [Archikatedry Świętego Jana](#), choć jest znacznie od niej oddalony. Znajduje się tutaj symboliczny grób [Wandy Rutkiewicz](#).

- CMENTARZ ŚW. MAURYCEGO – [rzymskokatolicka](#) nekropolia będąca pod zarządem [parafii św. Maurycego we Wrocławiu](#). Cmentarz znajduje się na osiedlu [Gaj](#) przy ulicy Działkowej. W roku 1863 parafia św. Maurycego otworzyła swój nowy cmentarz przy ulicy [Kamiennej](#), pomiędzy dwoma innymi cmentarzami: ewangelickim cmentarzem św. Marii Magdaleny i katolickim św. Doroty. W 1887 otwarto nowy cmentarz, pomiędzy ulicą Spiską a równoległą do niej drogą w pobliżu ulicy [Borowskiej](#). Oba cmentarze zostały w roku 1967 zlikwidowane, w ich miejscu dziś znajdują się parki – [Park Andersa](#) w miejscu starszego cmentarza z roku 1863 i [Park Skowroni](#) w miejscu nowszego cmentarza z roku 1887. Dzisiejszy cmentarz św. Maurycego to z kolei trzecia nekropolia tej parafii, została ona utworzona dzięki staraniom proboszcza [Paula Peikerta](#). Do roku 1945 nowy cmentarz był wykorzystany w niewielkim stopniu. Od stycznia 1945 wschodnia część cmentarza była jednym z miejsc pochówku poległych żołnierzy radzieckich, w latach 1947-1948 urządzono na niej [Cmentarz Żołnierzy Radzieckich na Skowroniej Górze](#), gdzie pochowano pozostałych poległych chowanych w czasie walk w innych częściach miasta. Od roku 1971 pochówki były wstrzymane. Ponowna reaktywacja funkcji cmentarza nastąpiła w roku 1994. W chwili obecnej miejsca grzebalne powoli się wyczerpują.

- **CMENTARZ PSIE POLE** – Ta wrocławska nekropolia, nazywana przez mieszkańców Cmentarzem Kielczowskim, jest pierwszym cmentarzem komunalnym zbudowanym w okresie powojennym od podstaw. Całkowita powierzchnia cmentarza będzie wynosiła około 40 ha.

- **CMENTARZ NA JERZMANOWIE** - powstał w roku 1998, ma charakter parkowy z centralnie położoną kaplicą. Na cmentarzu spoczywają znani wrocławianie – Kazimierz Paździor – bokser, mistrz olimpijski z 1960 roku, prof. Romuald Jacek Pomorski – entomolog, założyciel Polskiego Towarzystwa Taksonomicznego, redaktor Przeglądu Zoologicznego.

- **CMENTARZ ŚWIĘTEGO DUCHA** - Cmentarz Ducha Świętego – cmentarz rzymskokatolicki znajdujący się pod zarządem parafii pw. Ducha Świętego we Wrocławiu. Otwarty w roku 1918, jako Cmentarz Świętego Henryka. Cmentarz znajduje się przy obecnej ulicy Bardzkiej, zajmuje powierzchnię ponad 8 ha. Cmentarz został otwarty w roku 1918. W roku 1922 na owalnym placu stanął pomnik ofiar I wojny światowej. Pomnik mocno uszkodzony zachował się do dziś.

Główna aleja cmentarza z pomnikiem żołnierzy poległych w I wojnie światowej

W roku 1933 naprzeciw cmentarza, na terenie nieczynnych zakładów chemicznych, urządzono jeden z pierwszych w Niemczech obozów koncentracyjnych – KZ Dörrgoy. W roku 1978 cmentarz, decyzją kurii arcybiskupiej, został przekazany parafii Świętego Ducha, zmienił zarazem swoją nazwę. Po przejęciu cmentarza przez parafię Ducha Świętego została wzniesiona kaplica pogrzebowa pw. Zmartwychwstania Pańskiego projektu Tadeusza Zipsa, zbudowana w części z cegieł po rozebranej przedwojennej kaplicy. Na cmentarzu znajduje się monument upamiętniający zbrodnię katyńską.

W tej kaplicy żegnaliśmy kol. płk. Aleksandra Młtutę

Naszych Kolegów z wojska najczęściej żegnamy z udziałem kompanii honorowej, która towarzyszy sztandarom wojskowym

Przy grobie wartę pełnią nasi żołnierze /dzisiaj są również panie/

- STARY CMENTARZ ŻYDOWSKI – [kirkut](#) /1856, chociaż najstarszy nagrobek – nosi datę 8.08.1203r./ znajdujący się przy ulicy Ślężnej we [Wrocławiu](#), stanowi obecnie Muzeum Sztuki Cmentarnej, które jest oddziałem [Muzeum Miejskiego Wrocławia](#). Znajdują się tutaj groby Żydów przybyłych z odległych stron, m.in. z [Gdańska](#), [Warszawy](#), [Bonn](#), [Hamburga](#) czy [Bostonu](#). Nekropolia jest miejscem szczególnie ważnym dla historyków, jako miejsce pochówku wielu znanych osób nie tylko z Wrocławia, ale i z Europy. Na niektórych [macewach](#) znajdują się ślady po kulach, jest to związane z faktem, iż cmentarz był terenem działań zbrojnych w czasie walk o miasto w 1945. Nekropolia 24 maja 1975 została wpisana do rejestru zabytków.

Jeden z kwartałów cmentarza

- NOWY CMENTARZ ŻYDOWSKI – 1902 r., piąty pod względem wielkości [kirkut](#) w [Polsce](#), zajmujący powierzchnię ok. 11 ha., obecnie cmentarz [Gminy Żydowskiej we Wrocławiu](#). Cmentarz wpisany jest do rejestru zabytków w 1983 r. . W południowej części cmentarza utworzono, po [I wojnie światowej](#), pole honorowe (58m x 28m), które zostało poświęcone pamięci żydowskich żołnierzy poległych na froncie.

Na jego szczycie stanął owalny [tolos](#), na którym zostały wyryte 432 nazwiska żołnierzy. W czasie [II wojny światowej](#) z polecenia [NSDAP](#) w budynkach cmentarza urządzono stację szpitalną. Resztę budynków przeznaczono dla mieszanych rodzin aryjsko-żydowskich na lokale mieszkalne.

Po zamknięciu lecznicy, mieszane małżeństwa zostały wywiezione do obozów w [Gross-Rosen](#) i [Bergen-Belsen](#), obiekt zaś oddano pod nadzór i użytkowanie wojsku. Jedynie kostnica służyła zgodnie z przeznaczeniem. W latach powojennych budynek zarządu i kaplica zostały wysadzone w powietrze.

- **CMENTARZ ŻOŁNIERZY POLSKICH WE WROCŁAWIU** – wojenna nekropolia Żołnierzy Polskich utworzona w latach 1968-1970 jako miejsce spoczynku 603 żołnierzy polskich – uczestników [Kampanii Wrześniowej](#) zmarłych w niewoli niemieckiej a także poległych na froncie żołnierzy [2 Armii Wojska Polskiego](#). Pierwotnie cmentarz na którym pochowani zostali polscy żołnierze znajdował się na terenie [Cmentarza Grabiszyńskiego III](#). Po roku 1958 zaczęto na nim chować prochy żołnierzy [2 Armii Wojska Polskiego](#) odnajdywane stopniowo w zbiorowych mogiłach na terenie zachodniej Polski. Na miejsce nowego cmentarza wybrano usypane z gruzu wzgórze nad rzeką [Ślężą](#) położone na południe od [Cmentarza Żołnierzy Włoskich](#).

Na nowy cmentarz, w momencie jego tworzenia, przeniesiono także prochy żołnierzy zmarłych w obozach jenieckich w [Pieszcach](#) i [Bielawie](#) wśród nich m.in. kontradmirała [Stefana Frankowskiego](#), a także bezimiennie ofiary zbrodni hitlerowskich zamordowane w ostatnich miesiącach wojny na terenie Dolnego Śląska. Cmentarz jest miejscem na którym regularnie odbywają się uroczystości związane z obchodami świąt narodowych.

We Wrocławiu są dwa cmentarze żołnierzy Armii Radzieckiej – przy ul. Karkonowskiej i na Skowroniej Górze. Na pierwszym chowano już w czasie oblężenia Festung Breslau poległych oficerów Armii Radzieckiej. Na cmentarzu znajduje się 812 grobów oficerskich, w tym 59 bezimiennych. Umieszczono tu tablicę poświęconą lotnikowi generałowi Iwanowi Połbinowi. Zginął w czasie lotu bojowego nad Wrocławiem. Na Skowroniej Górze spoczywają żołnierze walczący o Wrocław.

Jeżeli nie mamy grobów rodzinnych zawsze możemy pójść na dowolny cmentarz i zapalić symboliczną świeczkę, czy też odmówić krótką modlitwę, a może nawet tylko westchnąć lub pomyśleć, szczególnie o ludziach, którzy ginęły w obozach, w czasie wojny, lub bratobójczej walce o WOLNOŚĆ!

Niech dzień Wszystkich Świętych będzie DNIEM WIELKIEJ NADZIEI i bądźmy radośni, natomiast w DZIEŃ ZADUSZNY – pochylmy głowy, nad tymi co odeszli!

Z pokłonem. Antoni TUNKIEWICZ „SAPER”